

УДК 338.431:339.23(477.56).061.6:339

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-9\(27\)-190-208](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-9(27)-190-208)

Прохорова Марина Едуардівна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного менеджменту, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, проспект Берестейський, 54/1, Київ, 03057, тел.: (050)050-14-73, <https://orcid.org/0000-0001-5967-4518>

Євдоченко Олена Олександрівна кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного менеджменту, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, проспект Берестейський, 54/1, Київ, 03057, тел.: (068)790-23-25, <https://orcid.org/0000-0002-2021-4116>

РОЗВИТОК КЛАСТЕРІВ В УКРАЇНІ: ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА, БІЗНЕС-ІНІЦІАТИВИ ТА РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ USAID)

Анотація. Актуальність теми даного дослідження зумовлена необхідністю аналізу сучасних економічних викликів, з якими стикається Україна, та визначення ефективних шляхів відновлення економіки, зокрема в контексті розвитку промислових кластерів.

Партнерство Уряду України, приватного сектору та міжнародних організацій, зокрема USAID, є рушійною силою реформ в аграрному секторі.

Програми USAID в Україні спрямовані на розвиток стійкого фінансового сектору та підтримку малого і середнього бізнесу, зокрема в аграрній сфері. Завдяки фінансовій підтримці та консультаційним послугам, українські підприємства отримують можливість розширювати свою діяльність, впроваджувати інновації та інтегруватися в глобальні ланцюги постачання. Паралельно, USAID сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату в Україні, що приваблює як місцевих, так і іноземних інвесторів. Ці заходи є важливим компонентом програми відновлення економіки України та сприяють підвищенню добробуту населення.

В умовах глобалізації та інтеграції в світову економіку, Україні важливо не тільки відновити, але й модернізувати свої виробничі потужності, підвищивши їх конкурентоспроможність. Особливу роль у цьому процесі відіграє харчова промисловість, що є одним із ключових секторів для економічного розвитку.

Мета цього дослідження полягає у вивченні впливу запланованих заходів у рамках програми відновлення економіки на розвиток кластерних

об'єднань на прикладі Житомирської ТГ. Для досягнення цієї мети, дослідження охоплює аналіз чинників, які сприяють або гальмують формування кластерів, а також визначає потенційні можливості для їх розвитку. Харчова промисловість обрана як об'єкт дослідження через її значущість для регіонального розвитку, зайнятості населення та забезпечення продовольчої безпеки.

Оцінка впливу плану відновлення включає в себе вивчення фінансових, інституційних та технологічних аспектів, що містяться у програмі. Зокрема, проводиться аналіз запропонованих інвестиційних проєктів, які можуть стимулювати розвиток кластерів, оцінюється ефективність державної політики у сфері підтримки підприємств харчової промисловості, а також вивчаються можливості міжсекторальної інтеграції.

Висновки дослідження підкреслюють важливість реалізації плану відновлення економіки для створення сприятливого бізнес-середовища, що, в свою чергу, стимулюватиме розвиток кластерів у харчовій промисловості..

Ключові слова: План відновлення, економіка України, харчовий кластер, Житомирська громада, інвестиції, експорт, конкурентоспроможність, підтримка бізнесу, розвиток, потенціал, регіональна економіка, агропромисловий комплекс.

Prokhorova Maryna Eduardivna Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Management, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Beresteiskyy Av., 54/1, Kyiv, 03057, tel.: (050) 050-14-73, <https://orcid.org/0000-0001-5967-4518>

Yevdochenko Olena Oleksandrivna Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the International Management Department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Beresteiskyy Av., 54/1, Kyiv, 03057, tel.: (068)790-23-25, <https://orcid.org/0000-0002-2021-4116>

THE EVOLUTION OF CLUSTERS IN UKRAINE: GOVERNMENT POLICIES, PRIVATE SECTOR INITIATIVES AND THE IMPACT OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS (FOCUSING ON USAID)

Abstract. The relevance of this research is driven by the need to analyze the contemporary economic challenges facing Ukraine and to identify effective ways to restore the economy, particularly in the context of developing industrial clusters. The partnership between the Ukrainian government, the private sector, and international organizations, such as USAID, is a driving force for reforms in the agricultural sector.

USAID programs in Ukraine focus on developing a sustainable financial sector and supporting small and medium-sized enterprises, especially in agriculture. Through financial support and consulting services, Ukrainian businesses are able to expand their operations, implement innovations, and integrate into global supply chains. In parallel, USAID is fostering a favorable investment climate in Ukraine, attracting both domestic and foreign investors. These measures are a critical component of Ukraine's economic recovery program and contribute to improving the well-being of the population.

In the context of globalization and integration into the global economy, it is crucial for Ukraine not only to recover but also to modernize its production capacities, enhancing their competitiveness. The food industry, being one of the key sectors for the economic development of the Zhytomyr community, plays a special role in this process.

The objective of this research is to study the impact of the planned measures within the economic recovery program on the development of cluster associations. To achieve this goal, the research encompasses an analysis of factors that facilitate or hinder cluster formation, as well as identifies potential opportunities for their development. The food industry is selected as the research object due to its significance for regional development, employment, and food security.

The assessment of the impact of the recovery plan includes an examination of the financial, institutional, and technological aspects contained within the program. In particular, the study analyzes proposed investment projects that can stimulate cluster development, evaluates the effectiveness of government policy in supporting food industry enterprises, and explores the possibilities of intersectoral integration.

The findings of the study emphasize the importance of implementing the economic recovery plan to create a favorable business environment, which, in turn, will stimulate the development of clusters in the food industry.

Keywords: Recovery Plan, Ukrainian Economy, Food Cluster, Zhytomyr Community, Investments, Export, Competitiveness, Business Support, Development, Potential, Regional Economy, Agro-industrial Complex.

Постановка проблеми. У світлі нинішніх глобальних економічних викликів, зокрема наслідків військової агресії російської федерації проти України, на перше місце виходить питання відновлення та модернізації національної економіки. Цей процес є не лише нагальною потребою, а й стратегічним завданням для забезпечення економічної стабільності та конкурентоспроможності України на світовій арені. Одним із ключових напрямків у цьому контексті є розвиток регіональних промислових кластерів, які здатні стати основою для економічного зростання, створення нових робочих місць та підвищення якості життя населення.

Харчова промисловість, зі свого боку, займає значну частку в структурі економіки Житомирської громади. Агропромисловий комплекс є одним із основних джерел зайнятості населення, а також відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки регіону. В умовах війни та глобальних економічних потрясінь, забезпечення стабільного функціонування харчової промисловості стає критичним завданням, яке потребує системного підходу та ефективних рішень.

Проте, розвиток харчового кластеру стикається з низкою серйозних викликів. По-перше, недостатня фінансова підтримка з боку держави та недооснащеність підприємств сучасними технологіями стали істотними перешкодами для інноваційного розвитку. Багато агрокомпаній в Україні мають обмежений доступ до сучасних виробничих технологій, що знижує їх конкурентоспроможність на внутрішньому та міжнародному ринках.

По-друге, застаріла та зруйнована інфраструктура, включаючи транспортні та логістичні системи, створює додаткові труднощі для доставки продукції до споживачів. Відсутність ефективних транспортних шляхів та складів також призводить до збільшення витрат на виробництво і логістику, що, в свою чергу, впливає на остаточну ціну продуктів.

По-третє, існуюча державна політика розвитку промислових кластерів в Україні не завжди є системною та чіткою. Нестача стратегічного планування і реалізації програм на підтримку кластеризації в агросекторі призводить до розпорошення ресурсів і не ефективного використання потенціалу регіонів.

Оцінка впливу запланованих державних заходів у рамках відновлення економіки України на розвиток харчового кластеру є нагальною необхідністю. Це питання набуває особливої актуальності в контексті залучення інвестицій та міжсекторальної інтеграції. Для досягнення конкурентоспроможності необхідно реалізувати комплексний підхід, що передбачає активну співпрацю між державним сектором, приватним бізнесом і науковими установами.

У рамках плану відновлення економіки України особливу увагу слід приділити програмам, які сприяють фінансовій підтримці аграрних та харчових підприємств, модернізації інфраструктури та запровадженню нових технологій..

Немаловажним є також питання навчання та перепідготовки кадрів, оскільки сучасні технології вимагатимуть відповідних знань та навичок. Ведення активної політики в сфері освіти та професійної підготовки, з урахуванням потреб промисловості, стане ще одним кроком до успішного функціонування харчового кластеру.

Отже, проблема забезпечення ефективного розвитку харчового кластеру Житомирської громади в умовах реалізації плану відновлення економіки України є складним, але вкрай важливим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій підтверджує актуальність теми. В умовах сучасних викликів, які

постали перед українською економікою, зокрема в контексті воєнних дій, енергетичної кризи та глобальних економічних невизначеностей, розвиток регіональних кластерів, зокрема харчових, стає надзвичайно актуальним. Житомирська громада, яка має значний аграрний потенціал, може стати важливим гравцем у процесі відновлення економіки України. Цей аналіз надасть огляд останніх досліджень та публікацій, що висвітлюють можливості розвитку харчового кластеру в цій громаді.

Так Борис Шестопалов, акціонер компаній HD Group, GFS, а також ідеолог Volia Agri-Food Park в статті «Інноваційний український foodtech зародиться із кластерів із потужними R&D центрами» розповів про майбутнє харчової промисловості в Україні. В ній обговорюються виклики та можливості, що стоять перед українською харчовою промисловістю. Стаття підкреслює необхідність інновацій та інвестицій для трансформації галузі та створення нових продуктів з високою доданою вартістю. Вона також наголошує на важливості створення сильної екосистеми foodtech в Україні. Деякі важливі моменти з цієї статті полягають у тому, що Україна має весь потенціал для трансформації своєї харчової промисловості в сучасну, і що країна повинна інвестувати в дослідження та розробки, щоб створювати нові та інноваційні продукти харчування. [1].

Останні наукові публікації свідчать про зростаючий інтерес як міжнародних, так і вітчизняних дослідників до проблематики розвитку та функціонування кластерів у галузі сільського господарства та харчової промисловості. Кластери, які визначаються як об'єднання компаній і установ, що співпрацюють у межах певного територіального простору, здобувають все більшу популярність у контексті підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору. Так, у власних роботах українських науковців, таких як О.В. Михайленко, С.Ю. Скоморохова, К.Р. Чава, О.В. Качмар, В.Г. Семенова, Ю.І. Матішак, В.С. Хаустова, Н.В. Трушкіна та О.М. Згурська, які займаються питаннями формування кластерних структур у сільському господарстві, з особливим акцентом на молочну промисловість. [2; 3; 4; 5].

Кластерний підхід до розвитку аграрної економіки підтверджує свою ефективність через можливість забезпечення інтеграції різних учасників виробничого процесу. Зокрема, результати дослідження, проведеного О.В. Качмар і колегами, показали, що участь у кластерах позитивно впливає на інноваційну діяльність підприємств. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню їхньої схильності до диверсифікації продукції. Таким чином, кластери стимулюють створення нових продуктів та послуг, що є критично важливим для умов сучасної економіки.

Дослідження В.Г. Семенова та Ю.І. Матішака підкреслює важливість кластерів в контексті розвитку молокопереробних підприємств України.

Учасники кластерів мають значно вищу продуктивність порівняно з окремими підприємствами, що свідчить про переваги колективної роботи. С.М. Ніколаєнко вказує, що підприємства, які інтегровані в кластерні структури, швидше адаптуються до змін у ринкових умовах, що робить їх більш стійкими до економічних коливань.

Необхідно також зазначити, що кластерний підхід має певні виклики. Наприклад, для ефективного функціонування кластерів потрібно чітке регулювання та підтримка з боку держави. Дослідження Н.В. Трушкіної підтверджує, що відсутність належних механізмів підтримки заважає повноцінному розвитку аграрних кластерів, що може призводити до дезінтеграції учасників та зниження загальної ефективності.

Таким чином можна стверджувати, що сучасні наукові дослідження підтверджують значущість кластерного підходу в Україні. Участь у кластерах не лише сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств, але й забезпечує їм можливість швидшого реагування на виклики ринку. Однак, для того щоб реалізувати повний потенціал кластерів, необхідні скоординовані зусилля з боку держави та інших зацікавлених сторін у сфері аграрної економіки. Забезпечення надійної інфраструктури, фінансової підтримки і стимулювання інновацій є ключовими умовами для успішного функціонування та розвитку аграрних кластерів в Україні.

Мета статті – комплексне дослідження можливостей розвитку харчового кластера Житомирської громади як ефективного інструменту відновлення економіки України.

Виклад основного матеріалу. Війна в Україні, що розпочалася в 2014 році та загострилася у 2022 році з повномасштабним вторгненням росії, стала важким випробуванням для економіки країни. Разом з викликами, ця ситуація також створила унікальні можливості для перетворення економічної структури України, зокрема через розвиток кластерів.

Кластери, як економічні утворення, що об'єднують підприємства, які мають спільні інтереси і розташовані у певному географічному регіоні, здатні забезпечити інноваційний прогрес і стійкий розвиток.

Державна політика України в умовах війни направлена на зміцнення економічної стабільності та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Важливим кроком на цьому шляху стала розробка проекту національної програми кластерного розвитку до 2027 року, яка підтримує створення та функціонування кластерів. Зокрема, програми, що реалізуються в рамках Національної економічної стратегії, передбачають сприяння формуванню кластерних ініціатив у промисловості, аграрному секторі і технологічній сфері. [6].

Держава також активно співпрацює з місцевими адміністраціями, бізнесом та науковими установами для формування ефективних кластерних

об'єднань. Важливим аспектом є забезпечення інформаційної підтримки та фандрайзингу для стартапів і підприємств, зацікавлених у інтеграції в кластерні структури. В умовах війни особливу роль набувають інфраструктурні проекти, які можуть забезпечити логістичні потреби учасників кластерів.

На тлі державної політики, бізнес-ініціативи стали важливим елементом у розвитку кластерів. Підприємства, що об'єднуються в кластери, отримують більше можливостей для реалізації спільних проектів, обміну знаннями та ресурсами. В Україні наразі спостерігається зростання кластерних ініціатив у різних секторах: від агропромисловості до інформаційних технологій.

Зокрема, аграрний сектор став одним із найбільш активних у створенні кластерів, що об'єднують фермерів, переробні підприємства та постачальників. Цей підхід дозволяє фермерам отримувати більшу вигоду від виробництва та збуту, що є критично важливим в умовах війни, коли традиційні канали постачання можуть бути заблоковані.

Крім того, важливою складовою є підтримка стартапів і малого бізнесу, які мають змогу інтегруватися у більш великі кластерні структури. В умовах нестабільності саме інноваційні підприємства стають основними двигунами економічного зростання, і їх об'єднання у кластери може забезпечити їм більшу стійкість та можливості для розвитку.

Один із ключових гравців на міжнародній арені, що активно підтримує розвиток кластерів в Україні, - це Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). USAID реалізує проекти, спрямовані на зміцнення економічної бази України, зокрема через підтримку кластерних ініціатив. Це включає фінансування навчальних програм, консультацій, створення мереж підприємств та доступу до міжнародних ринків.

USAID акцентує увагу на розвитку інноваційних кластерів, які можуть стати платформою для створення нових робочих місць і підвищення конкурентоспроможності української продукції на світовій арені. Проекти, покликані допомогти малим і середнім підприємствам (МСП), включають навчання з управління бізнесом, маркетингу та експортних стратегій. Ці програми сприяють інтеграції українського бізнесу в міжнародні ринки і залученню іноземних інвестицій.

Більш того, USAID активно працює над створенням екосистем, що сприятимуть інноваціям і стартапам, надаючи доступ до венчурного капіталу та технологічних ресурсів. Успіхи у розвитку кластерів підтримуються також завдяки партнерству між урядом, приватним сектором та міжнародними організаціями, які забезпечують фінансову та експертну підтримку. [7]

Російське вторгнення суттєво змінило економічний ландшафт України. Щоб адаптуватися до нових реалій та забезпечити стійкий розвиток, підприємствам необхідно об'єднувати зусилля. Створення харчового кластеру

на Житомирщині може стати ефективним рішенням, яке дозволить стати каталізатором відновлення регіону, сприяючи диверсифікації економіки та створенню нових робочих місць.

Житомирський кластер харчової промисловості представляє собою інноваційний формат колективного співробітництва підприємств, що займаються виробництвом харчової продукції в рамках одного регіону. У сучасному світі, де конкуренція стає дедалі гострішою, співпраця між підприємствами виглядає як стратегічно вигідний крок. Кластери забезпечують можливість інтеграції різних видів діяльності: від виробництва і логістики до науки та освіти, що зрештою сприяє підвищенню ефективності робочих процесів.

У межах кластера з'являються нові можливості для співпраці між виробниками, постачальниками сировини, логістичними компаніями та науковими установами. Зокрема, така співпраця дозволяє впроваджувати передові технології у виробничі процеси, обмінюватися досвідом, а також науковими розробками, що безпосередньо відображається на якості продукції та її здатності конкурувати на міжнародних ринках.

На додаток до цього, важливо зазначити, що кластерний підхід дозволяє більш ефективно вирішувати питання, пов'язані з підготовкою кадрів. Співпраця підприємств з навчальними закладами сприятиме розвитку програм підготовки, які відповідатимуть вимогам сучасної економіки та потребам місцевих компаній. Таким чином, можна буде знизити рівень безробіття та залучити до галузі молодь, зацікавлену у розвитку кар'єри в харчовій промисловості. [8]

За оцінками експертів, прямі збитки України від війни становлять близько 100 мільярдів доларів США. Ця цифра не включає в себе непрямі збитки, такі як втрата ВВП, інвестицій та робочих місць.

Цільовий План відновлення України є унікальним шансом не тільки відшкодувати збитки, завдані війною, а й прискорити економічне зростання та підвищити якість життя в Україні.

Цей план базується на 5 основних принципах: негайний початок і поступовий розвиток; нарощування справедливого добробуту; інтеграція в ЄС; відбудова кращого, ніж було, в регіональному та національному масштабах; стимулювання приватних інвестицій. [9]

План відновлення України, який окреслює візію стійкого і прогресивного відновлення країни, вважається важливим документом, який має на меті прискорити економічне зростання. Цей комплексний документ передбачає реалізацію низки проєктів і заходів у межах 17 національних програм відновлення, які зосереджуються на різних аспектах економічного і соціального розвитку.

Серед численних програм, які входять до складу цього плану, варто виділити секції, що безпосередньо стосуються розвитку кластерів. Однією з таких є програма «Розвиток секторів з доданою вартістю», яка акцентує увагу на інноваційних рішеннях у виробництві, покращенні технологічних процесів та підвищенні якості продукції. Також важливими є ініціативи, що стосуються забезпечення конкурентного доступу до капіталу, сприяючи залученню інвестицій у розвиток бізнесу, зокрема в харчовій промисловості.

У контексті розвитку кластеру харчової промисловості у Житомирській громаді ці програми можуть стати потужним поштовхом для трансформації існуючих бізнес-процесів. Кластерна модель організації виробництва, що включає в себе об'єднання виробників, постачальників, а також наукових і освітніх установ, сприяє не лише підвищенню конкурентоспроможності, але й забезпечує більш ефективне використання ресурсів. Зокрема, завдяки адаптації новітніх технологій та автоматизованих процесів, можливе значне зменшення витрат, що безпосередньо вплине на ціну фінальної продукції.

Реалізація програми «Основи відновлення: Цифрова держава» також має важливе значення для кластеру харчової промисловості. Впровадження цифрових технологій, таких як електронні торгові платформи і системи управління бізнес-процесами, дозволить бізнесу не лише оптимізувати внутрішні процеси, але й значно розширити свої ринки збуту. Зокрема, завдяки розвитку онлайн-торгівлі, виробники з Житомирської громади зможуть виходити на нові ринки, включаючи міжнародні, що відкриє нові можливості для збільшення обсягів виробництва і реалізації продукції.

Програма «Поліпшення бізнес-середовища» є ще одним важливим елементом плану відновлення, що прямо стосується розвитку кластеру харчової промисловості. Створення сприятливого бізнес-клімату, що включає спрощення адміністративних процедур, зменшення податкового тягаря та забезпечення правової захищеності бізнесу, є критично важливим для стимулювання інвестицій. Лише з належними умовами ведення бізнесу підприємства у Житомирській громаді можуть почати інвестувати в розширення виробництв, а також у модернізацію обладнання.

Крім того, реалізація інших програм з Плану відновлення, таких як розвиток інфраструктури, освіти та медицини, стане важливим підґрунтям для загального розвитку людського капіталу. Вкладаючи ресурси в освіту, Україна зможе підготувати кваліфікованих спеціалістів для харчової промисловості. Це включає як створення сучасних освітніх програм, так і впровадження практичних стажувань для студентів і молодих спеціалістів безпосередньо на підприємствах.

Таким чином, наявність у Плані відновлення проєктів, які компліментарні до майбутніх стратегій розвитку кластерів Житомирської ТГ, є надзви-

чайно важливою. Це дозволить не лише забезпечити економічне зростання в регіоні, а й сприятиме соціальному розвитку, підвищенню якості життя мешканців, створенню нових робочих місць та у цілому, сприятиме створенню стійкої та конкурентоспроможної економіки. Спільні зусилля уряду, бізнесу та наукової спільноти в реалізації цих ініціатив стануть запорукою успішного відновлення України та забезпечення її сталого розвитку в майбутньому.

Інтеграція проєктів, передбачених Планом відновлення, зі стратегіями розвитку кластерів Житомирської територіальної громади є ключовим фактором для успішної реалізації регіональних ініціатив. Такий підхід забезпечує:

- Синергію ресурсів, а саме залучення фінансових ресурсів з державного бюджету, а також коштів від міжнародних партнерів для реалізації спільних проєктів.
- Експертну підтримку, а саме залучення висококваліфікованих фахівців національного рівня для розробки та впровадження інноваційних рішень.
- Міжсекторальну співпрацю. Створення ефективних механізмів взаємодії між органами місцевого самоврядування, державними установами та бізнесом.
- Підвищення ефективності адвокації. Це стосується посилення позиції Житомирської ТГ в процесі лобіювання інтересів регіону на національному рівні.
- Стійкість до зовнішніх впливів. Збільшення стійкості регіональної економіки до криз та шоків завдяки диверсифікації економічної діяльності та посиленню міжнародних зв'язків.

Важливо зазначити, що План відновлення є гнучким документом, який може коригуватися з урахуванням еволюції військових дій та змін зовнішнього середовища. Однак, вже на даному етапі він чітко окреслює пріоритетні напрями відновлення держави, фінансування яких передбачається за рахунок державних коштів, міжнародної допомоги та приватних інвестицій.

Ініціативи в межах «Аграрної політики» спрямовані на стимулювання інноваційного розвитку харчової промисловості, розширення ресурсної бази, оптимізацію логістичних процесів та спрощення регуляторного середовища в агросекторі. [10]

Ініціативи, спрямовані на розвиток сільського господарства, відіграють ключову роль у забезпеченні стабільного економічного зростання та підвищенні добробуту населення, особливо в регіоні, як Житомирська об'єднана територіальна громада (ОТГ). Серед основних заходів, що можуть бути запроваджені для досягнення цих цілей, важливо виділити:

1. Забезпечення доступу до землі для фермерів. Правильна організація земельних відносин та надання фермерам можливості для обробки землі є критично важливими. Це дозволить аграріям вести ефективну господарську діяльність, що, у свою чергу, збільшить обсяги виробництва сировини.

2. Створення сприятливих умов для інвестицій у сільське господарство. Залучення інвестицій є важливим фактором, що забезпечує розвиток інфраструктури, модернізацію виробництв і впровадження інновацій. Для цього потрібно створити законодавчу базу, яка б забезпечила стабільність і привабливість інвестиційного клімату.

3. Впровадження нових технологій у сільське господарство. Використання сучасних технологій дозволяє підвищити продуктивність та ефективність сільськогосподарських підприємств. Серед таких технологій можна виділити системи точного землеробства, автоматизацію виробничих процесів, а також біотехнології.

4. Розширення доступу до ринків збуту для сільськогосподарської продукції. Забезпечення фермерів можливістю реалізувати свою продукцію на різних ринках — ключовий елемент успішного функціонування агробізнесу. Це може включати організацію ярмарків, підтримку кооперативів та розвиток електронної комерції.

Ці ініціативи можуть суттєво сприяти збільшенню виробництва сировини для харчової промисловості Житомирської ОТГ, що, в свою чергу, призведе до зростання обсягів виробництва харчових продуктів на даній території.

Паралельно, важливо підвищити якість сировини, що використовується в харчовій промисловості. До ініціатив, спрямованих на підвищення ефективності сільського господарства, можна віднести:

1. Впровадження нових технологій. Це не лише про підвищення кількості, але й про якість продукції. Інновації в агротехнологіях можуть підвищити стійкість культур до хвороб, покращити їх смакові якості та продовжити термін зберігання.

2. Розширення доступу до консультацій та навчання для фермерів. Успішне впровадження нових технологій потребує знань і навичок. Тому навчальні програми, семінари та воркшопи є невід'ємною частиною процесу освіти аграріїв.

Завдяки цим ініціативам можна не лише підвищити якість сировини, але й знизити собівартість виробництва харчових продуктів. Зокрема, ініціативи, які спрямовані на зниження витрат виробництва, можуть включати:

1. Впровадження нових технологій. Оптимізація виробничих процесів дозволяє скоротити витрати на ресурси, що позитивно вплине на ціну кінцевого продукту.

2. Розвиток інфраструктури сільського господарства. Якісна інфраструктура забезпечує фермерів необхідними ресурсами, такими як воду, електроенергію та транспортування, що безпосередньо впливає на собівартість.

Дані заходи, у свою чергу, можуть призвести до підвищення конкурентоспроможності харчового кластеру ОТГ, що є надзвичайно важливим в умовах зростаючої глобальної конкуренції.

Окрім цього, ініціативи, спрямовані на розширення ринків збуту харчових продуктів, можуть включати:

1. Підтримка експорту сільськогосподарської продукції. Розширення зовнішньоекономічної діяльності дозволить місцевим виробникам знайти нові канали збуту та зменшити ризики, пов'язані з внутрішнім ринком.

2. Розвиток логістики. Ефективна логістика дозволить знизити витрати на транспортування та зберігання продукції, що є важливим чинником у забезпеченні своєчасної доставки товарів до споживачів.

Завдяки вищезазначеним ініціативам, Житомирська ОТГ може сподіватися на зростання обсягів виробництва та експорту харчових продуктів, що суттєво підвищить її економічний потенціал і добробут мешканців. Усі ці заходи вимагають злагодженої роботи державних органів, приватного сектору та самих фермерів, що створить умови для сталого розвитку сільського господарства в регіоні.

Розділ «Функціонування фінансової системи» Плану відновлення передбачає заходи, спрямовані на стабілізацію та адаптацію фінансового сектору. Для Житомирської ТГ пріоритетними є посилення спроможностей органів місцевого самоврядування у сфері адміністрування місцевих податків та управління пунктами пропуску через державний кордон. Однак, останній напрямок потребує суттєвих змін політичної ситуації в Білорусі для досягнення реальних результатів. [11]

Житомирська територіальна громада характеризується значним аграрним потенціалом та розвиненою харчовою промисловістю, що створює сприятливі умови для формування потужного харчового кластеру. Реалізація фінансових інструментів, передбачених Планом відновлення, дозволить оптимізувати виробничі процеси, розширити асортимент продукції та збільшити обсяги виробництва, що, в свою чергу, сприятиме економічному зростанню регіону.

Реалізація ініціатив «Створення привабливих умов для залучення інвестицій», «Створення спеціалізованих фондів для фінансування інвестиційних проектів» та «Запровадження програм кредитування та грантування» може сприяти збільшенню обсягів виробництва харчових продуктів у Житомирській ОТГ. Ці ініціативи дозволять місцевим підприємствам харчової промисловості отримати доступ до фінансових ресурсів, необхідних для розширення виробництва, модернізації обладнання та впровадження нових технологій.

- Покращення якості харчових продуктів

Реалізація ініціатив «Створення спеціалізованих фондів для фінансування інвестиційних проектів» та «Запровадження програм кредитування та грантування» може сприяти покращенню якості харчових продуктів, що виробляються у Житомирській ОТГ. Ці ініціативи дозволять місцевим

підприємствам харчової промисловості впроваджувати нові технології, які підвищують якість продукції.

- Зниження собівартості виробництва харчових продуктів

Реалізація ініціатив «Створення привабливих умов для залучення інвестицій», «Створення спеціалізованих фондів для фінансування інвестиційних проектів» та «Запровадження програм кредитування та грантування» може сприяти зниженню собівартості виробництва харчових продуктів у Житомирській ОТГ. Ці ініціативи дозволять місцевим підприємствам харчової промисловості впроваджувати нові технології, які підвищують ефективність виробництва.

- Розширення ринків збуту харчових продуктів

Реалізація ініціативи «Створення привабливих умов для залучення інвестицій» може сприяти розширенню ринків збуту харчових продуктів, що виробляються у Житомирській ОТГ. Ця ініціатива дозволить місцевим підприємствам харчової промисловості залучити іноземних інвесторів, які мають досвід і ресурси для виходу на міжнародні ринки.

Особливо актуальною для Житомирської ОТГ є ініціатива «Створення спеціалізованих фондів для фінансування інвестиційних проектів». Ця ініціатива дозволить місцевим підприємствам харчової промисловості отримати доступ до фінансових ресурсів, необхідних для реалізації інвестиційних проектів, які спрямовані на:

- Розширення виробництва
- Модернізацію обладнання
- Впровадження нових технологій

Реалізація цієї ініціативи може сприяти розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ у найкоротші терміни.

Щодо ініціативи «Облаштування пунктів пропуску через державний кордон», то її реалізація може сприяти розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ лише після глибоких внутрішніх змін в Білорусі та формування у сусідній державі демократичного врядування. У разі реалізації цієї ініціативи Житомирська ОТГ отримає доступ до нових ринків збуту харчових продуктів, що виробляються у ОТГ.

Отже, ініціативи сегменту «Функціонування фінансової системи» можуть сприяти розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ у значній мірі. Однак, для того, щоб ці ініціативи справді принесли позитивні результати, необхідно, щоб вони були адаптовані до конкретних умов ОТГ та її підприємств.

Сектор проектів **«Відновлення та розвиток економіки»** передбачає імплементацію ініціатив, направлених на сприяння підприємствам та створення нових підприємств шляхами стимулювання різних напрямків.

Вважаємо це важливою складовою пропозиції Житомирської ТГ по розбудові кластерів. [12]

Реалізація сектору «Відновлення та розвиток економіки» може сприяти розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ у таких напрямках:

- Збільшення обсягів виробництва харчових продуктів

Реалізація ініціатив, спрямованих на сприяння підприємствам та створення нових підприємств, може сприяти збільшенню обсягів виробництва харчових продуктів у Житомирській ОТГ. Ці ініціативи дозволять місцевим підприємствам харчової промисловості отримати доступ до фінансових ресурсів, необхідних для розширення виробництва, модернізації обладнання та впровадження нових технологій.

- Покращення якості харчових продуктів

Реалізація ініціатив, спрямованих на сприяння підприємствам та створення нових підприємств, може сприяти покращенню якості харчових продуктів, що виробляються у Житомирській ОТГ. Ці ініціативи дозволять місцевим підприємствам харчової промисловості впроваджувати нові технології, які підвищують якість продукції.

- Зниження собівартості виробництва харчових продуктів

Реалізація ініціатив, спрямованих на сприяння підприємствам та створення нових підприємств, може сприяти зниженню собівартості виробництва харчових продуктів у Житомирській ОТГ. Ці ініціативи дозволять місцевим підприємствам харчової промисловості впроваджувати нові технології, які підвищують ефективність виробництва.

- Розширення ринків збуту харчових продуктів

Реалізація ініціатив, спрямованих на сприяння підприємствам та створення нових підприємств, може сприяти розширенню ринків збуту харчових продуктів, що виробляються у Житомирській ОТГ. Ці ініціативи дозволять місцевим підприємствам харчової промисловості отримати доступ до нових ринків, зокрема, на міжнародному рівні.

Особливо актуальною для Житомирської ОТГ є реалізація ініціатив, спрямованих на:

- Створення сприятливих умов для залучення інвестицій

Ця ініціатива дозволить місцевим підприємствам харчової промисловості отримати доступ до фінансових ресурсів, необхідних для реалізації інвестиційних проектів, які спрямовані на:

- Розширення виробництва
- Модернізацію обладнання
- Впровадження нових технологій

• Створення спеціалізованих фондів для фінансування інвестиційних проектів

Ця ініціатива дозволить місцевим підприємствам харчової промисловості отримати доступ до фінансових ресурсів, необхідних для розширення виробництва, модернізації обладнання та впровадження нових технологій.

- Запровадження програм кредитування та грантування

Ця ініціатива дозволить місцевим підприємствам харчової промисловості отримати доступ до фінансових ресурсів, необхідних для розширення виробництва, модернізації обладнання та впровадження нових технологій.

Реалізація цих ініціатив може сприяти розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ у найкоротші терміни.

Таким чином, реалізація сектору «Відновлення та розвиток економіки» може стати важливим стимулом для розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ. Для того, щоб ця реалізація була успішною, необхідно, щоб місцева влада та підприємства харчової промисловості ОТГ були готові до реалізації цих можливостей.

Реалізація сектору «Відновлення та розвиток економіки» може сприяти розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ:

- Завдяки реалізації ініціативи «Створення сприятливих умов для залучення інвестицій» місцеві підприємства харчової промисловості зможуть отримати доступ до фінансових ресурсів, необхідних для розширення виробництва, модернізації обладнання та впровадження нових технологій.

Наприклад, місцева влада може створити спеціальний орган, який буде займатися залученням інвестицій у харчову промисловість. Цей орган може надавати допомогу місцевим підприємствам у розробці інвестиційних проєктів, пошуку інвесторів та проведенні переговорів.

Останній блок «Інфраструктура». У документі плану відновлення України блок «Інфраструктура» містить перелік пропонованих проєктів, які спрямовані на відновлення та розвиток інфраструктури України. Серед цих проєктів є такі, які можуть мати прямий або опосередкований вплив на розвиток харчового кластеру Житомирської ОТГ. [13]

Деякі проєкти блоку «Інфраструктура» спрямовані на безпосереднє покращення умов для виробництва та збуту харчових продуктів. Серед таких проєктів можна виділити:

- Реконструкція та будівництво автомобільних доріг

Цей проєкт може сприяти розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ шляхом покращення логістики та доступності сировини та готової продукції. Зокрема, це може сприяти:

- Зниженню витрат на транспортування сировини та готової продукції
- Зменшенню термінів доставки сировини та готової продукції
- Розвиток морської та річкової інфраструктури

Цей проєкт може сприяти розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ шляхом створення нових ринків збуту харчових продуктів. Зокрема, це може сприяти:

- Виходу на міжнародні ринки збуту харчових продуктів
- Зменшення витрат на транспортування харчових продуктів на зовнішні ринки

➤ Розвиток інфраструктури водопостачання та водовідведення

Цей проєкт може сприяти розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ шляхом забезпечення підприємств харчової промисловості якісною водою та водовідведенням. Це може сприяти:

- Покращенню якості харчових продуктів
- Зменшення негативного впливу виробництва харчових продуктів на навколишнє середовище

Деякі проєкти блоку «Інфраструктура» можуть мати опосередкований вплив на розвиток харчового кластеру Житомирської ОТГ. Серед таких проєктів можна виділити:

➤ Розвиток інфраструктури енергетики

Цей проєкт може сприяти розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ шляхом забезпечення підприємств харчової промисловості достатньою та якісною електроенергією. Це може сприяти:

- Збільшенню обсягів виробництва харчових продуктів
- Покращенню якості харчових продуктів
- Розвиток інфраструктури житлово-комунального господарства

Цей проєкт може сприяти розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ шляхом створення комфортних умов для життя та роботи населення. Це може сприяти:

- Збільшенню трудової міграції в Житомирську ОТГ
- Збільшенню попиту на харчові продукти

Загалом, реалізація блоку «Інфраструктура» може мати значний позитивний вплив на розвиток харчового кластеру Житомирської ОТГ. Для того, щоб цей вплив був максимальним, необхідно, щоб проєкти блоку були адаптовані до конкретних умов ОТГ та її підприємств. Зокрема, необхідно враховувати такі фактори:

- Спеціалізацію підприємств харчової промисловості ОТГ
- Потреби підприємств харчової промисловості в інфраструктурі
- Особливості місцевого законодавства
- Потреба в кадрах

Державні органи в Житомирській ОТГ можуть впливати на розвиток харчового кластеру шляхом реалізації цілого ряду ініціатив з категорій Плану відновлення України, а саме:

Житомирська міська рада створена для управління Житомирською ОТГ. Зокрема, вона може надавати підтримку підприємствам харчової промисловості в таких сферах:

- Просування продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках
- Впровадження інновацій та сучасних технологій
- Розвиток людського капіталу
- Залучення інвестицій

Висновки. Розвиток харчового кластеру в Житомирській ОТГ є стратегічно важливим завданням, яке сприятиме економічному зростанню регіону, створенню нових робочих місць та підвищенню якості життя населення. Реалізація заходів, передбачених Планом відновлення України, у поєднанні з активною участю всіх зацікавлених сторін дозволить досягти значних результатів у найближчі роки.

План відновлення України містить ряд проєктів, які можуть сприяти розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ. Ці проєкти можуть мати прямий або опосередкований вплив на розвиток кластеру.

Прямі впливи включають:

- Покращення логістики та доступності сировини та готової продукції
- Створення нових ринків збуту харчових продуктів
- Покращення якості харчових продуктів
- Зменшення негативного впливу виробництва харчових продуктів на

навколишнє середовище

Опосередковані впливи включають:

- Збільшення обсягів виробництва харчових продуктів
- Покращення якості харчових продуктів
- Збільшення трудової міграції в Житомирську ОТГ
- Збільшення попиту на харчові продукти

Відтак, для того, щоб вплив Плану відновлення України на розвиток харчового кластеру Житомирської ОТГ був максимальним, необхідно, щоб проєкти були реалізовані вчасно та ефективно. Для цього необхідно, щоб місцева влада та підприємства харчової промисловості ОТГ були готові до реалізації цих можливостей.

Отже, План відновлення України може стати важливим стимулом для розвитку харчового кластеру Житомирської ОТГ. Для того, щоб цей вплив був максимальним, необхідно, щоб місцева влада та підприємства харчової промисловості ОТГ були готові до реалізації цих можливостей.

Література:

1. Шестопалов Б. Інноваційний український foodtech зародиться із кластерів із потужними R&D-центрами. Newfood.ua. 07.11.2023. URL: <https://newfood.ua/2023/11/07/innovatsiynny-ukrainskyy-foodtech-zarodytsia-iz-klasteriv-iz-potuzhnymy-r-d-tsentrany-borys-shestopalov-hd-group/> (дата звернення: 05.09.2024).

2. Качмар О. В. Агропромислові кластери як середовище інноваційного розвитку та формування кваліфікованого персоналу сільськогосподарських підприємств. *Прийзовський економічний вісник*. 2019. Вип. 3. С. 337-342.
3. Семенова В. Г., Матішчак Ю. І. Кластерне об'єднання як напрям підвищення рівня розвитку молокопереробних підприємств України. *Бізнес Інформ*. 2017. № 4. С. 205-210.
4. Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Теоретичні підходи до визначення поняття «мережева структура». *Бізнес Інформ*. 2022. № 8. С. 12-19.
5. Собкевич О. В., Шевченко А. В., Русан В. М., Жураковська Л. А. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2023. 49 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.04> (дата звернення: 04.09.2024).
6. Проєкт національної програми кластерного розвитку до 2027. Кластерний альянс. 15.07.2022. URL: <https://www.clusters.org.ua/blog-single/proyekt-naczionalnoyi-programy-klasterного-rozvytku-do-2027/> (дата звернення: 02.09.2024).
7. Проєкт USAID «Економічна підтримка України». Проєкт USAID. URL: <https://era-ukraine.org.ua/about/> (дата звернення: 02.09.2024).
8. У Житомирі створюється кластер харчової промисловості. Житомир.info. 11.03.2024. URL: https://www.zhitomir.info/news_219866.html (дата звернення: 02.09.2024).
9. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 01.09.2024).
10. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Нова аграрна політика». Кабінет Міністрів України. Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/new-agrarian-policy.pdf> (дата звернення: 30.08.2024).
11. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Функціонування фінансової системи, її реформування та розвиток». Кабінет Міністрів України. Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/functioning-of-the-financial-system.pdf> (дата звернення: 06.09.2024).
12. Ініціатива для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України. Дія. Бізнес. Відновлення економіки. URL: <https://business.dia.gov.ua/economic-recovery> (дата звернення: 02.09.2024).
13. Панков О. Інфраструктура якості в системі відновлення та розвитку України: регіональний контекст. Одеський регіон. 26.04.2024. URL: <https://techreg.in.ua/wp-content/uploads/2024/05/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%9F%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2-%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD.pdf> (дата звернення: 07.09.2024).

References:

1. Shestopalov, B. (2023). Innovatsiyni ukrainskyi foodtech zarodytsia iz klasteriv iz potuzhnymy R&D-tsentramy [Innovative Ukrainian foodtech will emerge from clusters with powerful R&D centers]. Newfood.ua, 07.11.2023. URL: <https://newfood.ua/2023/11/07/innovatsiynyy-ukrainskyy-foodtech-zarodytsia-iz-klasteriv-iz-potuzhnymy-r-d-tsentramy-borys-shestopalov-hd-group/> (Accessed: 05.09.2024).
2. Kachmar, O. V. (2019). Ahropromyslovi klasteri yak seredovishche innovatsiinoho rozvytku ta formuvannya kvalifikovanoho personala silskohospodarskykh pidpriemstv [Agro-industrial clusters as an environment for innovative development and formation of qualified personnel of agricultural enterprises]. *Pryazovskyi Ekonomichnyi Visnyk*, 3, 337-342.
3. Semenova, V. H., & Matishchak, Yu. I. (2017). Klasterne obiednannia yak napriam pidvyshchennia rivnia rozvytku molokopererobnykh pidpriemstv Ukrainy [Cluster association as a direction of increasing the development level of dairy processing enterprises in Ukraine]. *Biznes Inform*, 4, 205-210.

4. Khaustova, V. Ye., & Trushkina, N. V. (2022). Teoretychni pidkhody do vyznachennia poniattia «merezheva struktura» [Theoretical approaches to defining the concept of "network structure"]. *Biznes Inform*, 8, 12-19.

5. Sobkevych, O. V., Shevchenko, A. V., Rusan, V. M., & Zhurakovska, L. A. (2023). Priorytety zabezpechennia stilkosti promyslovosti i aharnoho sektoru ekonomiky Ukrainy v umovakh povnomasshtabnoi viiny: Analitychna dopovid [Priorities for ensuring the resilience of industry and the agricultural sector of Ukraine's economy in the context of full-scale war: Analytical report]. Kyiv: NISD. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.04> (Accessed: 04.09.2024).

6. Proiekt natsionalnoi prohramy klasternoho rozvytku do 2027 [Project of the National Cluster Development Program until 2027]. (2022). Cluster Alliance, 15.07.2022. URL: <https://www.clusters.org.ua/blog-single/proyekt-naczionalnoyi-programy-klasternogo-rozvytku-do-2027/> (Accessed: 02.09.2024).

7. Proiekt USAID «Ekonomichna pidtrymka Ukrainy» [USAID Project "Economic Support of Ukraine"]. (n.d.). URL: <https://era-ukraine.org.ua/about/> (Accessed: 02.09.2024).

8. U Zhytomyri stvoriuietsia klaster kharchovoi promyslovosti [A food industry cluster is being created in Zhytomyr]. (2024). Zhytomyr.info, 11.03.2024. URL: https://www.zhitomir.info/news_219866.html (Accessed: 02.09.2024).

9. Plan vidnovlennia Ukrainy [Ukraine Recovery Plan]. (n.d.). URL: <https://recovery.gov.ua/> (Accessed: 01.09.2024).

10. Proekt Planu vidnovlennia Ukrainy. Materialy robochoi hrupy «Nova aharna polityka» [Project of the Ukraine Recovery Plan. Materials of the working group "New Agrarian Policy"]. (2022). Cabinet of Ministers of Ukraine, July 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/new-agrarian-policy.pdf> (Accessed: 30.08.2024).

11. Proekt Planu vidnovlennia Ukrainy. Materialy robochoi hrupy «Funktsionuvannia finansovoi systemy, yii reformuvannia ta rozvytok» [Project of the Ukraine Recovery Plan. Materials of the working group "Functioning of the financial system, its reform, and development"]. (2022). Cabinet of Ministers of Ukraine, July 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/functioning-of-the-financial-system.pdf> (Accessed: 06.09.2024).

12. Initsiatyva dlia vidnovlennia ekonomiky, rozvytku pidpriemnytstva ta eksportu Ukrainy [Initiative for the recovery of the economy, development of entrepreneurship, and export of Ukraine]. (n.d.). Diia Business, URL: <https://business.diia.gov.ua/economic-recovery> (Accessed: 02.09.2024).

13. Pankov, O. (2024). Infrastruktura yakosti v systemi vidnovlennia ta rozvytku Ukrainy: Rehionalnyi kontekst [Quality infrastructure in the system of recovery and development of Ukraine: Regional context]. Odeskyi Rehion, 26.04.2024. URL: <https://techreg.in.ua/wp-content/uploads/2024/05/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%9F%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2-%D0%B4%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D0%B9%D0%BD.pdf> (Accessed: 07.09.2024).